

<https://doi.org/10.5559/di.29.1.05>

ISPITIVANJE KOMPATIBILNOSTI TEMPERAMENTA KOD PAROVA U LJUBAVNIM VEZAMA

Ana LUCIĆ

Osnovna škola Fausta Vrančića, Šibenik

Nataša ŠIMIĆ

Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru, Zadar

UDK: 159.923.4:177.6

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 4. 12. 2018.

Model autorice Fisher pretpostavlja četiri biološki determinirane dimenzije temperamenta. Istražujući njihovu ulogu u početnoj fazi upoznavanja, utvrđena je kompatibilnost dviju dimenzija. Točnije, za pojedince s izraženom dimenzijom *znatiželjni/energični* i/ili *oprezni/sukladni društvenim normama* vjerojatnije je da će za sastanak odabrati osobu čija dimenzija odgovara njihovoj dimenziji temperamenta. Za *analitične/odlučne* pojedince vjerojatniji je odabir osobe čija je dimenzija *prosocijalni/empatični* i obrnuto (Fisher i sur., 2010b). Polazeći od navedenoga, cilj istraživanja bio je provjeriti odnos dimenzija temperamenta na uzorku od 276 parova koji su najmanje godinu dana u vezi. Korelacijskim analizama rezultata parova koji su u vezi potvrđene su očekivane povezanosti između njihovih dimenzija. Pozitivna povezanost srednjeg/umjerenog intenziteta dobivena je za dimenziju *oprezni/sukladni društvenim normama*. Niska, ali značajna, pozitivna povezanost potvrđena je za dimenziju *znatiželjni/energični*. U skladu s očekivanjem, dobivene su značajne i također niske pozitivne povezanosti između dimenzija *analitični/odlučni* kod muškaraca i *prosocijalni/empatični* kod žena i obratno. Osim dimenzija temperamenta, dobiveni rezultati pokazuju pozitivne povezanosti srednjeg/umjerenog intenziteta religioznosti partnera i njihova mišljenja o važnosti seksa u vezi. Između njihove dobi, stupnja obrazovanja i političke orijentacije dobivene su značajne, ali slabije, pozitivne povezanosti.

Ključne riječi: dimenzije temperamenta, inicijalno biološko privlačenje, kompatibilnost temperamenta, ljubavni partneri

Ana Lucić, Osnovna škola Fausta Vrančića,
Trg Ivana Gorana Kovačića 2, 22 000 Šibenik, Hrvatska.
E-mail: analuciccc@gmail.com

Osobine temperamenta mogu se definirati kao osnovne dispozicije koje se javljaju rano u razvoju, i to u domenama aktivnosti, pažnje, afektivnosti i samoregulacije. Kao produkti interakcija između genetskih, bioloških i okolinskih faktora (Shiner i sur., 2012), mnoge su osobine temperamenta nasljedne i stabilne te su povezane s funkcioniranjem specifičnih neurotransmiterskih sustava i hormona (Fisher, Rich, Island, Marchalick i Silver, 2010b).

Najstarija tipologija temperamenta Hipokrata i Galena razlikuje četiri temperamenta, a to su kolerik, sangvinik, flegmatik i melankolik. Kolerika određuje žuta žuč te ga se može opisati kao agresivnog, naglog i razdražljivog. Sangvinik je stabilan, društven i optimističan i određuje ga količina krvi. Flegmom (sluzi) određen je flegmatik koji je pasivan, blag i miroljubiv. Naposljetku, melankolika određuje crna žuč te je opisan kao neraspoložen, pesimističan, zatvoren i tjeskoban (Repišti, 2016). Sve do 20. stoljeća temperament se povezivao s tjelesnim značajkama, tj. s građom tijela (Pervin, Cervone i John, 2008), kada se pojavljuju novi teorijski pristupi. Buss i Plomin (1975) razlikuju četiri dimenzije temperamenta, koje uključuju emocionalnost, aktivnost, društvenost i impulzivnost, dok tipologija Myers-Briggs (*Myers-Briggs Type Indicator*) razlikuje 16 kategorija ličnosti na osnovi četiriju dihotomija koje čine mišljenje-osjećaji, ekstraverzija-introverzija, osjetilnost-intuicija i prosuđivanje-percepcija (Briggs, 1976). Mišljenje se odnosi na racionalni stil odlučivanja, utemeljen na logičkoj analizi i objektivnim kriterijima, dok osjećaji u prosudbi uključuju motive, vrijednosti i emocije. Ekstraverzija se odnosi na ekstermalnu usmjerenost na stvari, ljude, iskustva i događaje, dok je introverzija internalna usmjerenost na unutarnja razmatranja, procese i mišljenja. Osjetilnost uključuje prikupljanje informacija na osnovi praktičnih i realnih činjenica iz života i iskustva, dok se intuicija odnosi na prikupljanje informacija na osnovi sjećanja i asocijacija. Konačno, pojedinci skloni prosuđivanju savjesni su, skloni kontroli i planiranju, dok su oni koji su skloni percepciji spontani, fleksibilni i otvoreni prema raznim mogućnostima (Briggs, 1976).

Jednu od posljednjih verzija Myers-Briggs indikatora tipova ličnosti predložio je David Keirsey (1998). Naime, autor je identificirao četiri temperamenta (umjetnički, zaštitnički, racionalni i idealistički) koja mogu biti izvedena iz Myers-Briggs indikatora tipova ličnosti. Pojedince *umjetničkoga* tipa karakterizira impulzivnost, optimizam, spontanost i težnja prema slobodi. Za pojedince *zaštitničkoga* tipa može se reći da su konzervativni tradicionalisti i "stabilizatori društva". *Racionalni tip* vrednuje inteligenciju i kompetentnost, posvećen je poslu, us-

mjeren na apstraktne teme i fokusiran na budućnost. *Idealisti* pak imaju najdublje osjećaje, teže za autentičnošću i interakcijama, izražavaju se glatko i trude se izvući najbolje iz drugih ljudi (Keirse, 1998).

Cloningerov model ličnosti (Cloninger, 1994) obuhvaća sedam komponenti ličnosti, od kojih su tri dimenzije karaktera, a četiri dimenzije temperamenta. Prema predloženom modelu, dimenzije karaktera razvijaju se tijekom života i rezultat su sociokulturnog učenja, dok su dimenzije temperamenta genetski određene. Dimenzije temperamenta jesu traženje novosti, izbjegavanje štete, ovisnost o nagradi i ustrajnost. Samousmjerenost, samotranscendencija i kooperativnost čine dimenzije karaktera. Istraživanja potvrđuju povezanost dimenzija temperamenta s neurotransmiterskim sustavima (Peirson i sur., 1999). Tako je pronađena pozitivna povezanost dopamina i traženja novosti, negativna povezanost serotonina i izbjegavanja štete, kao i pozitivna povezanost između serotonina i samousmjerenosti (Peirson i sur., 1999).

Fisher, Rich, Island i Marchalik (2010a) predložili su novi model temperamenta, koji obuhvaća četiri dimenzije, nazvane po dominantnim bihevioralnim obilježjima, kao *znatiželjni/energični*, *oprezni/sukladni društvenim normama*, *analitični/odlučni* i *prosocialni/empatični* tip. Fisher je sa svojim suradnicima konstruirala i upitnik, poznat kao Fisherin upitnik temperamenta (*Fisher Temperament Inventory*) (Fisher i sur., 2010a), kojim se ispituju spomenute dimenzije. Iako je svaka individua jedinstvena "mješavina" svih četiriju dimenzija, autorica ističe češće izražavanje samo nekih dimenzija temperamenta. Primarnim tipom naziva onu dimenziju na kojoj pojedinac postiže najviši rezultat na Fisherinu upitniku, a sekundarnim tipom dimenziju na kojoj se postiže drugi rezultat po količini. Svaka od četiriju dimenzija temelji se na biološkoj osnovi, koju čini funkcioniranje određenih neurotransmiterskih sustava i hormona. Fisherin upitnik temperamenta razvijen je tako da je autorica za svaku dimenziju izdvojila one osobine i obrasce ponašanja za koje se u prethodnim brojnim istraživanjima pokazalo da su povezane s njezinom pretpostavljenom biološkom osnovom.

Prema tom modelu, pojedince s izraženom dimenzijom *znatiželjni/energični* karakterizira kreativnost, traženje uzbudjenja i novosti te sklonost riskantnim aktivnostima (Fisher, Island, Rich, Marchalik i Brown, 2015). Autorica ovakve tipove temperamenta popularno naziva "istraživačima" (*explorers*) (Fisher, 2009). Istraživanja potvrđuju značajne pozitivne povezanosti između rezultata postignutih na skali *znatiželjni/energični* Fisherina upitnika temperamenta i aktivnosti dvaju neurotransmiterskih sustava – dopaminskoga i norepinefrinskog sustava (za detalje vidjeti Brown, Acevedo i Fisher, 2013). Rezultati

mnogih istraživanja pokazuju i pozitivne povezanosti dopamina s određenim osobinama ličnosti i specifičnim obrascima ponašanja. Dosadašnja istraživanja na kojima autorica Fisher temelji svoje postavke o ovoj dimenziji pokazuju da su osobine ličnosti koje se dovode u vezu s preuzimanjem rizika, tj. traženje uzbuđenja i traženje novosti, povezane s višim razinama dopamina (Zuckerman i Kuhlman, 2000). Utvrđene su i pozitivne povezanosti dopamina s impulzivnosti (Dalley i Roiser, 2012), kreativnom izvedbom (de Manzano, Cervenka, Karabanov, Farde i Ullén, 2010) i znatiželjom (Braun Marvin, 2015). Za svaku od dimenzija temperamenta Fisher navodi pretpostavke koje se odnose na izbor potencijalnoga partnera i formiranje partnerskih veza (Fisher i sur., 2010b). Kada je riječ o tipu *znatiželjni/energični*, oni preferiraju partnere/ice koji su spremni priključiti im se u pustolovinama (Fisher, 2009).

Osobine i ponašanja dimenzije *oprezni/sukladni društvenim normama* dovode se u vezu sa serotoninom sustavom (Fisher i sur., 2010b). Osobe kojima je primarna ova dimenzija Fisher (2009) naziva još "graditeljima" (*builders*). U skladu s očekivanim, dosadašnja istraživanja pokazuju značajne pozitivne povezanosti između rezultata postignutih na skali *oprezni/sukladni društvenim normama* Fisherina upitnika temperamenta s aktivnosti serotoninina (za detalje vidjeti Brown i sur., 2013). Za ovaj sustav pokazalo se da je povezan s većom društvenosti i s nižim razinama anksioznosti (Golimbet, Alfimova i Mityushina, 2004), boljom samokontrolom (Bizot, Le Bihan, Puech, Hamon i Thiébot, 1999) i samotranscendencijom (Lorenzi i sur., 2005) te numeričkom i slikovnom kreativnosti (Reuter, Roth, Holve i Hennig, 2006), kao i socijalno kooperativnim ponašanjem (Wood, Rilling, Sanfey, Bhagwagar i Rogers, 2006). U partnerskim odnosima *oprezni/sukladni društvenim normama* biraju partnere na temelju biografskih značajki (obrazovanje ili posao) te preferiraju stabilnost i predanost obitelji i tradiciji (Fisher, 2009).

Treću dimenziju Fisher (Fisher i sur., 2010b) dovodi u vezu s testosteronom, a pojedince s izraženom ovom dimenzijom popularno naziva "direktorima" (*directors*). Rezultati istraživanja autora Brown i sur. (2013) pokazali su pozitivnu povezanost između rezultata postignutih u Fisherinu upitniku na skali koja se odnosi na *analitičnost/odlučnost* s neuralnom aktivnosti u dijelovima mozga koji sudjeluju u regulaciji raznih aspekata ponašanja koja se dovode u vezu s testosteronom. Glavne karakteristike osoba s izraženom dimenzijom *analitični/odlučni* Fisher je opisala na temelju nalaza ranijih istraživanja o ulozi testosterona u kognitivnim procesima. U muškaraca je produkcija testosterona 8 do 10 puta veća nego u žena, a navedena razlika u hormonskoj produkciji dovodi se u vezu s razlikama u kogniciji (Fisher i sur., 2010a). Primjerice, pozna-

to je da su muškarci superiorniji ženama u specijalnim sposobnostima (Hänggi i sur., 2010). S obzirom na navedeno, prema očekivanjima, muškarci su, u odnosu na žene, postizali više rezultate u ovoj dimenziji (Fisher i sur., 2015; Lucić, 2018). U zadacima mentalne rotacije i usmjerenosti na detalje potvrđeno je da dječaci postižu više rezultate od djevojčica (Auyeung i sur., 2012), a dobivena je i negativna povezanost prenatalnoga testosterona i empatije (Chapman i sur., 2006). Testosteron može i pogoršati verbalne funkcije (Wolf i sur., 2000). Kada je riječ o izboru partnera, *analitični/odlučni* preferiraju intelektualce i pojedince koji aktivno slušaju. Budući da su skloni analiziranju vlastitih emocija i njihovu vještom skrivanju, često su usmjereni na emocionalno ekspresivne partnere. Privlače ih i fleksibilni i neodlučni partneri. Budući da su i sami "teže" osobnosti, preferiraju pojedince koji su intelektualno kompleksniji i empatični. To su često *prosocijalni/empatični*, koji predstavljaju četvrtu i posljednju dimenziju Fisherina modela temperamenta.

Studije oslikavanja mozga izvještavaju o pozitivnim povezanostima rezultata na skali *prosocijalni/empatični* Fisherina upitnika temperamenta s neuralnom aktivnosti u regijama mozga u kojima se nalaze zrcalni neuroni, čija se aktivnost povezuje s empatijom (za detalje vidjeti Brown i sur., 2013). Osobe s izraženom ovom dimenzijom temperamenta Fisher (2009) naziva "pregovaračima" (*negotiators*). Autorica pretpostavlja da su žene u odnosu na muškarce *prosocijalnije/empatičnije*, što je i potvrđeno u dosadašnjim istraživanjima na američkom i hrvatskom uzorku (Fisher i sur., 2015; Lucić, 2018). Budući da se ova dimenzija povezuje s razinama estrogena i oksitocina, u nastavku teksta navode se rezultati istraživanja koji upućuju na veze estrogenskoga i oksitocinskoga sustava s određenim obrascima ponašanja. Potvrđeno je da estrogen poboljšava verbalnu fluentnost žena (Miller, Conney, Rasgon, Fairbanks i Small, 2002), kao i njihovo verbalno radno pamćenje (Rosenberg i Park, 2002). U usporedbi s muškarcima, žene su emocionalno ekspresivnije (Kring i Gordon, 1998) i superiornije u pamćenju emocionalnih događaja (Canli, Desmond, Zhao i Gabrieli, 2002). Dosadašnja istraživanja pokazala su pozitivnu povezanost empatije s razinama estrogena (Derntl, Hack, Kryspin-Exner i Habel, 2013) i oksitocina (Baraza i Zak, 2009; Shamay-Tsoory i sur., 2013). U partnerskim odnosima *prosocijalni/empatični* preferiraju partnere s kojima mogu ostvariti duhovnu vezu. Za njih zapravo vrijedi da su skloni traženju srodne duše (Fisher, 2009). Osobe kojima je primarna dimenzija *prosocijalni/empatični* popularni su među preostalim tipovima temperamenta zbog fleksibilnosti te općenito zbog izražene empatije, koja je njihova dominantna osobina.

Fisher je (2009) povukla paralelu između dimenzija temperamenta koje predlaže svojim modelom i dimenzija drugih teorijskih pristupa i tipologija, koji su prethodno opisani u tekstu. Kada je riječ o najstarijoj Hipokrat-Galenovoj tipologiji, autorica (Fisher, 2009) *znatiželjne/energične* uspoređuje sa sangvinicima, *oprezne/sukladne društvenim normama* s melankolicima, *analitične/odlučne* s flegmaticima, a *prosocijalne/empatične* s kolericima. Prema Myers-Briggs tipologiji ličnosti, *znatiželjni/energični* odgovaraju perceptivnom tipu, *oprezni/sukladni društvenim normama* slični su osjetilnom i prosuđivačkom tipu. Tip što ga karakterizira mišljenje sličan je *analitičnima/odlučnima*, dok *prosocijalne/empatične* dobro opisuje intuitivni i osjećajni tip (Fisher, 2009). Fisher je (2009) navela da prilikom osmišljavanja svojega modela nije bila upoznata s Keirsejevom tipologijom, koja proizlazi iz modifikacije originalne Myers-Briggs tipologije te da je i sama uočila neobičnu sličnost između ovih tipologija temperamenta. Dvije pretpostavljene dimenzije temperamenta Cloningerova modela (izbjegavanje štete i traženje novosti) također se mogu dovesti u vezu s Fisherinim dimenzijama *oprezni/sukladni društvenim normama* i *znatiželjni/energični*. Središnja osobina *opreznih/sukladnih društvenim normama* jest izbjegavanje štete, dok je traženje novosti osobina *znatiželjnih/energičnih*.

Jedan od razloga zbog kojeg je Fisher i predložila svoj model zapravo je provjera, kada je riječ o odabiru partnera, koji se tipovi temperamenta privlače. Istraživanja pokazuju da na sam proces izbora partnera utječu mnogi faktori. Na pitanje privlače li se suprotnosti ili sličnosti, nalazi dosadašnjih istraživanja nisu sasvim konzistentni. Prema teorijama kompatibilnosti odnosa, partneri se biraju na osnovi sličnosti svojih religioznih vjerovanja, stavova, interesa i odnosa prema pobačaju, politici, ekologiji i sličnim temama. Za muškarce i žene pokazalo se da preferiraju partnere sa sustavom vrijednosti, intelektualnom razinom, svjetonazorom i političkom orijentacijom koja je slična njihovoj vlastitoj. Kada je riječ o osobinama ličnosti potencijalnih partnera, preferiraju se i osobine koje odgovaraju vlastitim osobinama, ali u manjoj mjeri (Buss, 2012). S druge strane, neki su parovi komplementarni i dopunjavaju se. Primjerice, dominantna osoba može biti u vezi s osobom koja je submisivna (Pernar, 2010). U različitim kulturama potvrđeno je da se kod potencijalnih partnera zapravo najviše cijeni ljubav i/ili međusobna privlačnost (Buss i sur., 1990).

S ciljem ispitivanja uloge temperamenta u samom procesu odabira partnera, i to u početnoj fazi upoznavanja, Fisher i suradnici (2010b) proveli su istraživanje na velikom uzorku koji je činilo 38 480 sudionika. Oni su preko internetske stranice Chemistry.com tražili potencijalnoga partnera. Dobiveni re-

zultati pokazali su da je za žene i muškarce s primarnom dimenzijom *znatiželjni/energični* vjerojatnije da će izaći na sastanak s osobom čija dimenzija temperamenta odgovara njihovoj. *Oprezni/sukladni društvenim normama* također za sastanak biraju osobu koja odgovara njihovoj dimenziji temperamenta. Iz dobivenih rezultata ovog istraživanja slijedi da navedene dvije dimenzije temperamenta djeluju u skladu s pretpostavkom da se sličnosti privlače. Nadalje, dobiveni su rezultati pokazali da je za osobe primarne dimenzije *analitični/odlučni* vjerojatnije da će odabrati susret s osobom čija je primarna dimenzija *prosocijalni/empatični*. *Prosocijalni/empatični* pojedinci također su za susret birali *analitične/odlučne* pojedince. Prema rezultatima ovog istraživanja, za te dvije dimenzije temperamenta vrijedi pretpostavka da se suprotnosti privlače.

Uz mnoge faktore koji pridonose procesu izbora partnera, rezultati Fisher i sur. (2010b) potvrđuju važnost temperamenta čije se dimenzije temelje na biološkim procesima. Dobiveni rezultati u ovom istraživanju odnose se na privlačenje u početnoj fazi, dok nedostaju istraživanja o odnosima dimenzija temperamenta kod parova koji su u dugoročnijim vezama. U našem istraživanju sudjelovali su parovi koji su najmanje godinu dana u vezi. Razdoblje od 12 mjeseci dovoljno je za formiranje veze, a rezultati dosadašnjih istraživanja izvještavaju o biološkim osnovama zaljubljenosti koje se događaju u godini dana (za detalje vidjeti Marazziti i Canale, 2004; Emanuele i sur., 2006). Na ovakvom uzorku parova može se provjeriti i trajanje početne biološke privlačnosti. Uzimajući u obzir navedeno, cilj provedenog istraživanja bio je ispitati odnos četiriju dimenzija Fisherina modela kod parova koji su u dugoročnijim vezama, minimalnoga trajanja od godinu dana. Budući da osim dimenzija temperamenta i druge varijable utječu na sam proces odabira partnera, ovo je istraživanje imalo za cilj provjeriti povezanosti između dobi, stupnja obrazovanja, razine religioznosti i političke orijentacije, kao i percepcije o važnosti seksa kao bitnoga dijela uspješne veze kod parova koji su zajedno.

METODA

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 276 parova heteroseksualne orijentacije, koji su bili u vezi najmanje godinu dana, a čiji su rezultati analizirani u svrhu ovog istraživanja.

Prosječna dob muškaraca iznosila je 24,75 godina, a žena 22,79 godina. Većina sudionika imala je završenu srednju školu (N = 142 (51 %) žene i N = 156 (56 %) muškaraca). Status studentice imalo je 205 (74 %) sudionica, dok je ukupno 131

sudionik (47 %) u vrijeme provedbe istraživanja bio student. U uzorku prevladavaju sudionici liberalne političke orijentacije (N = 138 (50 %) žena i 128 (46 %) muškaraca). Kada je riječ o religioznosti, većina sudionika izjasnila se kao pripadnici/ce određene religije (N = 185 (67 %) žena i N = 170 (62 %) muškaraca). Većina sudionika ovog istraživanja bila je u vezi (N = 244 (88 %) žena i isto toliko muškaraca) koja traje u prosjeku 3,05 godina. Manji broj parova imaju djecu (N = 11 (3,98 %)), najčešće jedno dijete.

Mjerni instrumenti

Fisherin upitnik temperamenta (*Fisher Temperament Inventory*) autora Fisher i suradnika (2010a) sastoji se od četiri skale kojima se ispituju ukupno četiri dimenzije temperamenta: *znatiželjni/energični*, *oprezni/sukladni društvenim normama*, *analitični/odlučni* i *prosocijalni/empatični*. Svaka skala sastoji se od 14 čestica. Skala *znatiželjni/energični* sadrži čestice: "Uvijek tražim nova iskustva", "Entuzijastičniji/a sam od većine ljudi", "Moji prijatelji bi rekli da sam vrlo znatiželjan/a" i sl. Skala *oprezni/sukladni društvenim normama* uključuje čestice kao što su: "Općenito smatram da je važno slijediti pravila", "Moji prijatelji i obitelj bi rekli da imam tradicionalne vrijednosti" i "Nastojim biti pedantan/a u svojim dužnostima". Primjeri čestica Skale *analitični/odlučni* jesu: "Volim otkrivati kako stvari funkcioniraju", "Ja sam odlučan/a" i "Pri donošenju odluke volim se držati činjenica više nego biti poljuljan/a osjećajima drugih". Naposljetku, skalu *prosocijalni/empatični* čine čestice kao što su: "Vrlo sam osjetljiv/a na ljudske osjećaje i potrebe", "Osjećam emocije dublje od većine ljudi" i "Imam živu maštu". Na svaku od čestica upitnika odgovori se daju na skali od četiri stupnja, u rasponu od *uopće se ne slažem* do *potpuno se slažem*.

Faktorska struktura upitnika prvotno je provjerena na velikom uzorku sudionika (N = 39 913) koji su se prijavili na internetsku stranicu za upoznavanje partnera (Fisher i sur., 2010a). Četverofaktorska struktura o kojoj autori izvještavaju potvrđena je i na hrvatskom uzorku, u kojem je sudjelovalo 846 sudionika (Lucić, 2018).

Pouzdanost tipa unutarnje konzistencije (Cronbach-alpha) na američkom uzorku od 39 913 sudionika iznosila je 0,79 za skalu *znatiželjni/energični*, 0,79 za skalu *oprezni/sukladni društvenim normama*, 0,80 za skalu *analitični/odlučni* te 0,78 za skalu *prosocijalni/empatični* (Fisher i sur., 2010a). Na hrvatskom uzorku također su dobivene slične i zadovoljavajuće vrijednosti pouzdanosti, koje iznose: 0,80 za skalu *znatiželjni/energični*, 0,79 za skalu *oprezni/sukladni društvenim normama*, 0,78 za skalu *analitični/odlučni* te 0,87 za skalu *prosocijalni/empatični* (Lucić, 2018).

Dopuštenje za uporabu Fisherina upitnika temperamenta dobiveno je od same autorice upitnika.

Sociodemografski podaci

U svrhu provedenog istraživanja konstruiran je upitnik koji se sastojao od pitanja otvorena tipa i višestrukog izbora, kojim su prikupljeni relevantni podaci o sudionicima, uključujući njihovu dob, spol, seksualnu orijentaciju, stupanj obrazovanja, radni status, zanimanje, studijsko usmjerenje, religijsku pripadnost i političku orijentaciju. Upitnik je uključivao i pitanja o njihovoj vezi (status veze, trajanje) i djeci (imaju li djece, broj djece i njihova dob).

Za ispitivanje religijske pripadnosti sudionicima je bilo ponuđeno pet kategorija, a njihov zadatak bio je odabrati onu kategoriju koja se odnosi na njih. Prva kategorija uključivala je pripadnost određenoj religiji (katolička, pravoslavna, islam, protestantska ili neka druga religija). Preostale kategorije odnosile su se na ateizam, agnosticizam, duhovnost, ali ne i religioznost te nereligioznost.

Za određivanje političke orijentacije sudionicima je bilo ponuđeno pet kategorija, od kojih su također trebali odabrati onu koja se odnosi na njihovu političku orijentaciju. Ponuđene su sljedeće kategorije: vrlo liberalna, liberalna, konzervativna i vrlo konzervativna orijentacija. Posljednja kategorija bila je definirana kao "drugo", a omogućivala je sudionicima da upišu odgovor koji nije ponuđen prethodno opisanim kategorijama.

Kad je riječ o statusu veze, sudionicima su bile ponuđene sljedeće kategorije: u vezi, u braku, u izvanbračnoj zajednici, samac i nešto drugo (navesti što). Na pitanje o trajanju veze, braka ili izvanbračne zajednice sudionici su trebali navesti broj mjeseci provedenih u vezi. Od njih se također tražilo, po uzoru na ranija istraživanja (Fisher i sur., 2015), da označe koliko se slažu s tvrdnjom *Seks je bitan dio uspješne veze*. U tu svrhu bile su im ponuđene četiri opcije odgovora u rasponu od *uopće se ne slažem do potpuno se slažem*.

Prethodno opisana pitanja definirana su na sličan način kao u dosadašnjim istraživanjima Fisher i suradnika (2015). Navedeno se prije svega odnosi na pitanja o religijskoj pripadnosti, političkoj orijentaciji i nekim značajkama veze, poput pitanja o važnosti seksa.

Postupak

Istraživanje je provedeno *online* tijekom svibnja i lipnja 2017. godine. Kako bi se mogli povezati rezultati parova, sudionici su zamoljeni da prije ispunjavanja upitnika sa svojim partnerom/icom dogovore zajedničku šifru (koja se trebala sastojati od jedne riječi i pet brojeva) te da je upišu na predviđeno mjesto u upitniku. Sudionicima je naglašena anonimnost sudjelovanja u istraživanju te upotreba dobivenih rezultata isključivo u znanstvene svrhe.

REZULTATI

U Tablici 1 navedeni su deskriptivni pokazatelji za svaku od četiri dimenzije temperamenta za poduzorak muškaraca i žena.

	Žene				Muškarci			
	M	SD	SI	KI	M	SD	SI	KI
Znatiželjni/energični	24,12	5,35	0,08	0,56	25,25	5,36	0,18	1,12
Oprezni/sukladni društvenim normama	25,89	5,05	-0,16	1,88	25,93	5,30	0,17	0,56
Analitični/odlučni	24,09	4,76	0,11	1,25	27,08	5,17	0,08	0,72
Prosocijalni/empatični	28,09	6,86	-0,35	0,18	22,88	6,11	-0,20	0,23

Legenda: SI-indeks asimetrije; KI-indeks sploštenosti

☞ **TABLICA 1**
Prikaz deskriptivnih pokazatelja dimenzija temperamenta na uzorku parova (N = 276)

Dobivene vrijednosti indeksa asimetrije i sploštenosti, koje su također prikazane u Tablici 1, zadovoljavaju Klineove kriterije, prema kojima su indeksi asimetrije manji od 3,00, a indeksi sploštenosti manji od 8,00, što omogućuje primjenu parametrijskih statističkih postupaka.

Polazeći od rezultata istraživanja Fisher i sur. (2015), može se pretpostaviti da će parovi imati ujednačene rezultate na dimenzijama *znatiželjni/energični* i *oprezni/sukladni društvenim normama*, dok bi se statistički značajne razlike mogle očekivati na njihovim dimenzijama *analitični/odlučni* i *prosocijalni/empatični*. U svrhu testiranja navedenoga, t-testovima za zavisne uzorke testirana je značajnost razlika u aritmetičkim sredinama na svakoj od četiri dimenzije temperamenta. Dobiveni rezultati u skladu su s očekivanima kada je riječ o dimenziji *oprezn/sukladni društvenim normama*. Prosječni rezultati na ovoj dimenziji nisu se značajno razlikovali između muškaraca i žena ($t = 0,097$, $df = 275$, $p > 0,05$). Međutim, na dimenziji *znatiželjni-energični* dobivene su značajne razlike ($t = -2,73$, $df = 275$, $p = 0,007$), s tim da su muškarci postizali značajno više rezultate od svojih partnerica. U skladu s očekivanim su i dobivene značajne razlike u postignutim rezultatima muškaraca i žena na dimenzijama *analitični/odlučni* ($t = -7,52$, $df = 275$, $p = 0,00$) i *prosocijalni/empatični* ($t = 9,64$, $df = 275$, $p = 0,00$). Kao što se vidi iz Tablice 1, muškarci su imali više rezultate na dimenziji *analitični/odlučni* od svojih partnerica, dok su žene postizale značajno više rezultate na dimenziji *prosocijalne/empatične* u odnosu na njihove partnere.

U dodatnim analizama za svakoga sudionika u paru određen je njegov primarni tip temperamenta, koji predstavlja najviši postignuti rezultat na jednoj od četiri skale Fisherina upitnika temperamenta. U Tablici 2 prikazane su dobivene frekvencije i postotci za muški i ženski poduzorak sudionika. Kao što se vidi, najviše sudionica ovog istraživanja, točnije njih N = 130 (47 %), pripada *prosocijalnom/empatičnom* tipu temperamenta. Kada je riječ o muškarcima, *analitičnom/odlučnom* tipu pripada njih 93 (34 %).

☞ **TABLICA 2**
Prikaz frekvencija i postotaka muških i ženskih sudionika za svaki primarni tip temperamenta

Primarni tip temperamenta	Žene		Muškarci	
	f	%	f	%
Znatiželjni/energični	40	14	67	24
Oprezni/sukladni društvenim normama	67	24	71	26
Analitični/odlučni	39	14	93	34
Prosocijalni/empatični	130	47	45	16

Dotatnim analizama, primjenom hi-kvadrat testa testirana je značajnost razlika u dobivenim frekvencijama zastupljenosti pojedinih primarnih dimenzija temperamenta na poduzorku muškaraca i žena s obzirom na slučajnu raspodjelu. Kada je riječ o dimenziji *oprezn/sukladni društvenim normama*, dobivene frekvencije ne razlikuju se značajno od očekivanih slučajnom raspodjelom. U svim ostalim slučajevima značajne vrijednosti hi-kvadrat testova upućuju na značajna odstupanja dobivenih frekvencija od slučajne raspodjele (za dimenziju *znatiželjni/energični* $\chi^2 = 6,82$, $df = 1$, $p < 0,01$; za dimenziju *analitični/odlučni* $\chi^2 = 20,16$, $df = 1$, $p < 0,01$; za dimenziju *prosocijalni/empatični* $\chi^2 = 42,76$, $df = 1$, $p < 0,01$).

U daljnjima analizama, kako bi se ispitala povezanost između dimenzija temperamenta kod muškaraca i žena koji su u vezi, izračunani su Pearsonovi koeficijenti korelacija. Kao što se može vidjeti u Tablici 3, sve pretpostavljene povezanosti pokazale su se statistički značajnima. Pozitivna povezanost srednjeg/umjerenog intenziteta dobivena je za dimenziju *oprezn/sukladni društvenim normama*. Značajna i niska pozitivna povezanost utvrđena je za dimenziju *znatiželjni/energični*. U skladu s očekivanim, dobivene su značajne i također niske pozitivne povezanosti između dimenzije *analitični/odlučni* kod muškaraca i *prosocijalni/empatični* kod žena te između dimenzija *prosocijalni/empatični* kod muškaraca i *analitični/odlučni* kod žena. Rezultati ovog istraživanja pokazuju postojanje značajnih i niskih pozitivnih povezanosti (Tablica 3) između pojedinih dimenzija temperamenta koje nisu očekivane na osnovi dosadašnjih istraživanja Fisher i sur. (2010b).

☞ **TABLICA 3**
Prikaz povezanosti dimenzija temperamenta kod parova u vezi (N = 276)

	Muškarci	Znatiželjni/ energični	Oprezni/ sukladni	Analitični/ odlučni	Prosocijalni/ empatični
			društvenim normama		
Žene					
	Znatiželjni/energični	0,17*	0,03	0,15*	0,14*
	Oprezni/sukladni društvenim normama	0,08	0,42*	0,14*	0,03
	Analitični/odlučni	0,11	0,03	0,12	0,15*
	Prosocijalni/empatični	0,13*	-0,03	0,12*	0,05

* $p < 0,05$

Osim dimenzija temperamenta, ovo je istraživanje uključivalo i ispitivanje odnosa između nekih sociodemografskih značajki i značajki veze kod parova koji su u vezi. U tu svrhu računani su Pearsonovi koeficijenti ili Spearmanova rang-korelacija između dobi, stupnja obrazovanja, religioznosti i političke orijentacije te mišljenja o važnosti seksa kao bitnoga dijela uspješne veze. Sve ispitivane varijable značajno su povezane. Točnije, pozitivne povezanosti srednjeg/umjerenog intenziteta utvrđene su za religioznost partnera i njihovo mišljenje o važnosti seksa u vezi, dok su dob, stupanj obrazovanja i politička orijentacija partnera slabije pozitivno povezani (Tablica 4).

↻ **TABLICA 4**
Prikaz rezultata
povezanosti nekih
sociodemografskih
varijabli i značajki
veze na uzorku parova
u vezi (N = 276)

	<i>r</i> (žene-muškarci)
Dob	0,36*
Razina religioznosti	0,46*
Razina obrazovanja	0,27*
Politička orijentacija	0,16*
Važnost seksa	0,48*

* $p < 0,05$

RASPRAVA

Potaknuta praktičnim pitanjem zašto se zaljubljujemo u određenu osobu više nego u neku drugu, Helen Fisher osmislila je model temperamenta koji se temelji na biološkoj literaturi. Naime, dosadašnja istraživanja još uvijek nisu dala konačan i potpun odgovor na postavljeno pitanje, a čelnici najveće internetske stranice za upoznavanje partnera postavili su ga upravo Helen Fisher. Autorica je sa svojim suradnicima u provedenom istraživanju 2010b. godine upozorila na važnost temperamenta u početnom biološkom privlačenju možebitnih partnera. Polazeći od navedenoga, cilj provedenog istraživanja bio je provjeriti odnos dimenzija temperamenta kod parova koji su najmanje godinu dana u vezi. Dobiveni rezultati potvrdili su očekivane povezanosti između njihovih dimenzija. Pozitivna povezanost srednjeg/umjerenog intenziteta dobivena je za dimenziju *oprezni/sukladni društvenim normama*, što je u skladu s ranijim istraživanjima (Fisher i sur., 2010b). Za razliku od ranijih istraživanja korelacijskoga tipa Fisher i sur. (2010b), ovo je istraživanje pokazalo i da se prosječni rezultati parova na ovoj dimenziji ne razlikuju značajno.

Fisher (2012) navodi prednosti koje *oprezni/sukladni društvenim normama* mogu izvući iz zajedničkih osobina. Tako je za njih najvažnija sigurnost, stoga nisu "nagli" u svojem djelovanju i osjećajima. S obzirom na to da su društveni i smireni te posjeduju dobre vještine upravljanja, vrlo su aktivni u svojoj zajednici, a najčešće kreiraju široku i stabilnu socijalnu mrežu.

Uglavnom su tradicionalniji i vrednuju strpljenje, odanost, dužnost i upornost te su posvećeni stabilnosti. Stoga će, oni koji su u braku, zanemariti svoje različitosti kako bi očuvali brak (Fisher, 2012).

Značajna, ali vrlo slaba, pozitivna povezanost dimenzija *znatiželjni/energični* u ovom istraživanju također je u skladu s istraživanjem Fisher i sur. (2010b). Međutim, značajno viši rezultati koje postižu partneri u odnosu na njihove partnerice na ovoj dimenziji temperamenta nisu u skladu s Fisherinim pretpostavkama i zahtijevaju daljnja istraživanja. Prema Fisher (2012), *znatiželjni/energični* čine dobru kombinaciju zbog zajedničkih interesa kao što su energičnost, zainteresiranost za seks i fleksibilnost. Ne drže se rasporeda i propisanih pravila, a dobro raspoloženje održavaju u raznim životnim situacijama jer su fleksibilni i optimistični (Fisher, 2012).

Vrlo slabe, ali statistički značajne, pozitivne povezanosti dobivene su za dimenzije temperamenta *analitični/odlučni* kod muškaraca i *prosocijalni/empatični* kod žena, kao i za dimenzije *analitični/odlučni* kod žena i *prosocijalni/empatični* kod muškaraca. I ovi su rezultati u skladu s ranije spomenutim istraživanjem Fisher i sur. (2010b). Ova studija upućuje i na značajne razlike u pretpostavljenom smjeru, koje postižu parovi na spomenutim dimenzijama *analitični/odlučni* i *prosocijalni/empatični*, što je također u skladu s Fisherinim hipotezama.

Iako se osobe s ovim dimenzijama razlikuju u načinu mišljenja i ponašanja, Fisher (2012) upozorava na neke njihove sličnosti, koje uključuju preferenciju apstraktnih koncepata i sklonost stvaranju teorija. Oba tipa temperamenta ne pokazuju sklonost prema površnim temama ili vođenju irelevantnih razgovora, a svojim različitim osobinama mogu se dobro dopunjavati. Tako se *prosocijalnima/empatičnima* može sviđati fokusiranost i otvorenost *analitičnih/odlučnih*, dok *analitičnima/odlučnima* može pripomoći verbalna oštrina, empatija i dobre socijalne vještine koje posjeduju *prosocijalni/empatični*. Za njih je vjerojatno da će biti kompatibilni i u zajedničkom donošenju odluka, jer *analitični/odlučni* imaju tendenciju fokusiranja na detalje, dok su *prosocijalni/empatični* uspješniji u sagledavanju cjelokupne slike (Fisher, 2012).

U ovom istraživanju dobivene su i neke nepretpostavljene, i to vrlo slabe, pozitivne povezanosti dimenzija temperamenta parova. Fisher (2009) ne isključuje mogućnost slaganja partnera koji imaju različite kombinacije primarnih dimenzija temperamenta. Autorica ističe i moguće prednosti različitih kombinacija primarnih dimenzija, pa će se one navesti za dimenzije koje su se u našem istraživanju pokazale značajno povezanima. Tako je dobivena pozitivna povezanost *znatiželje/energičnosti* kod žena i *prosocijalnosti/empatičnosti* kod muškaraca i obratno. *Znatiželjne/energične* krasi kreativnost, a *prosoci-*

jalne/empatične maštovitost, pa Fisher (2009) navodi da oni mogu biti odličan par u zajedničkom razmatranju ideja. Dije-
le neke zajedničke karakteristike, kao što su verbalna vještina,
optimističnost, fleksibilnost, ugodnost i otvorenost, dok se
međusobno mogu cijeniti zbog različitih osobina koje imaju.
U ovom istraživanju potvrđena je i pozitivna povezanost di-
menzija *znatiželjni/energični* kod žena i *analitični/odlučni* kod
muškaraca. Njihove zajedničke osobine, poput intelektual-
nosti i veće seksualne želje, stimuliraju dopamin i testosteron
(Fisher, 2009). Neke su razlike među njima u tome što *znatiželj-
ne/energične* češće zanima više širokih tema, dok su *analitični/
odlučni* duboko i usko fokusirani na nekoliko tema. Stoga me-
đusobno mogu cijeniti intelektualne različitosti, ali i profesio-
nalnost i radišnost, koje uglavnom oboje posjeduju (Fisher, 2009).
Rezultati provedenog istraživanja pokazuju i pozitivnu pove-
zanost dimenzija *oprezni/sukladni društvenim normama* kod že-
na i *analitični/odlučni* kod muškaraca. Prema Fisher (2009), part-
neri ovih primarnih dimenzija mogu činiti složan par zbog
nekih sličnosti koje se odnose na njihovu urednost, sitničav-
ost, želju za stabilnim obiteljskim životom, emocionalnu suz-
držanost i realističnost. Kao moguću komplementarnu vještinu
autorica (Fisher, 2009), navodi tehničku vještinu i inventiv-
nost *analitičnih/odlučnih* i dobre sposobnosti upravljanja u ra-
zvoju ideja *opreznih/sukladnih društvenim normama*. Što se tiče
interpretacija o potencijalnom slaganju ili neslaganju partne-
ra određenih primarnih dimenzija temperamenta, važno je
istaknuti da svakako treba provesti još istraživanja kako bi se
provjerile autoričine pretpostavke.

Osim dimenzija temperamenta, rezultati provedenog is-
traživanja upućuju i na važnost dobi, koja je kod parova u
značajnim i niskim pozitivnim korelacijama. U istraživanju
Watsona i sur. (2004), koje je provedeno na bračnim drugovi-
ma, također su dobivene značajne pozitivne povezanosti iz-
među njihove dobi. Kada je riječ o stupnju obrazovanja, re-
zultati ovog istraživanja pokazuju značajne pozitivne i niske
povezanosti, tj. obrazovanije su žene u vezi s obrazovanim
muškarcima. Neka ranija istraživanja također izvještavaju o
pozitivnim i umjerenim povezanostima razine obrazovanja
između bračnih partnera (Watson i sur., 2004). Budući da u
našem uzorku prevladavaju studenti, koji još nisu postigli za-
vršnu razinu svojeg obrazovanja, moguće je da odnos razine
obrazovanja parova proizlazi iz njihove dobi. U sustavu obra-
zovanja pojedinci su najčešće razvrstani prema kronološkoj
dobi, pa stoga tijekom razvoja većina pojedinaca i provodi
vrijeme s osobama svoje dobi (Watson i sur., 2004). S obzirom
na navedeno, vjerojatnije je da će se upoznati i stupiti u vezu
upravo pojedinci približno iste dobi i razine obrazovanja.

Dobiveni rezultati također upućuju na važnost religioznosti, koja je u osrednjoj korelaciji kod parova, tj. religioznije su žene u vezi s religioznijim muškarcima. Rezultat je u skladu s nalazima prethodnih istraživanja, koja izvještavaju o pozitivnoj povezanosti religioznosti bračnih partnera (Gaunt, 2006; Watson i sur., 2004). Kada je riječ o političkoj orijentaciji, u ovom istraživanju dobivena je značajna i niska povezanost političke orijentacije kod parova u vezi. Smjer povezanosti pokazuje da su konzervativnije žene u vezi s konzervativnijim muškarcima, a žene liberalnije orijentacije u vezi s muškarcima takve orijentacije. Slični rezultati dobiveni su i u drugim istraživanjima (Watson i sur., 2004), koja izvještavaju o pozitivnim povezanostima srednjeg/umjerenog intenziteta političke orijentacije bračnih parova. U interpretaciji sličnosti razine religioznosti i političke orijentacije kod partnera može se rabiti koncept koji Watson i sur. (2004) nazivaju aktivnim izborom. Autori ga opisuju kao aktivan način preferiranja partnera koji su slični nama i napominju da je aktivan izbor veći u domenama religioznih i političkih stavova nego u domeni ličnosti. Naime, preferencijske karakteristike partnera/ice mogu biti konsenzualne i idiosinkratične. Konsenzualne preferencije odnose se na univerzalno slaganje u prednosti jednoga partnera prema drugom. Primjerice, preferirat će se savjestan prije nego nepouzdan partner. Idiosinkratična preferencija jest ona kod koje različite osobe preferiraju različite partnere. S obzirom na navedeno, aktivan se izbor češće javlja kod idiosinkratične preferencije. Ovamo se ubrajaju religiozni i politički stavovi, jer ne postoji konsenzualno slaganje o većoj preferenciji religioznih ili nereligioznih, odnosno konzervativnih ili liberalnih partnera/ica. U tim slučajevima obično se preferiraju partneri/ce sličnih religioznih i političkih pogleda (Watson i sur., 2004). Što se tiče mišljenja o važnosti seksa kao istaknutoga dijela uspješne veze, u ovom istraživanju dobivena je pozitivna povezanost srednjeg/umjerenog intenziteta. Odnosno, što je mišljenje o važnosti seksa kao bitnoga dijela uspješne veze bilo izraženije kod žena, to je bilo izraženije i kod njihovih partnera. Koliko nam je poznato, u prethodnim istraživanjima nije ispitivano slaganje parova u ovom aspektu veze, a dobiveni je nalaz u skladu s pretpostavkom o privlačanju sličnosti.

Iz dosadašnjih istraživanja (primjerice Watsona i sur., 2004) autor Luo (2009) navodi da se tipičan raspon povezanosti za sličnost dobi, religije, etničke pripadnosti i stavova partnera kreće u rasponu od 0,50 do 0,80. Korelacije između sustava vrijednosti, obrazovanja i interesa partnera nešto su niže i iznose od 0,20 do 0,50. Što se tiče osobina ličnosti, rezultati

nisu konzistentni, a najčešće se dobivaju korelacije s vrijednostima ispod 0,30, koje su ponekad i negativnoga predznaka. U provedenom istraživanju dobivene su niže vrijednosti korelacija od prethodno navedenih tipičnih vrijednosti dobivenih za određenu domenu. Mogući razlog nižih korelacija mogao bi biti sam uzorak ovog istraživanja, u kojem su sudjelovali parovi koji su u vezi, dok su prethodno navedene povezanosti dobivene na bračnim parovima. Postoji vjerojatnost da neki od parova u ovom istraživanju neće ostati u vezi, čemu mogu pridonijeti i njihove razlike. Još jedan mogući razlog razlika u dobivenim vrijednostima koeficijenata korelacija mogao bi biti u samoj metodologiji provedenih istraživanja i operacionalizaciji ispitivanih varijabli.

Naše istraživanje je, koliko nam je poznato, prvo u kojem su parovi koji su u vezi ispunjavali Fisherin upitnik temperamenta. Buduća istraživanja također bi trebala odgovoriti na pitanje koliko varijable poput dobi, stupnja obrazovanja, religioznosti i političke orijentacije pridonose dimenzijama temperamenta.

Generalno, Fisher i sur. (2015) smatraju da Fisherin upitnik temperamenta može poslužiti kao dopuna drugim modelima ličnosti i temperamenta. Tako autori navode njegovu moguću širu upotrebu unutar osobnoga, ali i organizacijskoga, konteksta, kao i mogući doprinos istraživanjima ličnosti. Do sada se upitnik rabio u praktične svrhe, a uzimao se i u terapiji parova, kako bi im se omogućilo bolje razumijevanje međusobnih razlika i lakše rješavanje problema. Osim toga, uziman je na najvećoj i najpopularnijoj međunarodnoj internetskoj stranici za upoznavanje partnera (Fisher i sur., 2015). Prednost Fisherina modela temperamenta u razjašnjavanju procesa izbora partnera mogla bi biti u tome što objedinjuje dosad oprečne pretpostavke o privlačenju sličnosti ili razlika. Provedeno istraživanje je *online* tipa i kao takvo donosi neke metodologijske nedostatke. Kada je riječ o uzorku, postojala je mogućnost da su neki parovi ispunili upitnike za sebe, ali i za svojega partnera/icu. Druga je mogućnost da su parovi zajednički rješavali upitnike i davali poželjnije odgovore. Takvi slučajevi, ako ih je i bilo, nisu mogli dovesti do većih iskrivljavanja odgovora. Naime, većina pitanja u Fisherinu upitniku temperamenta jest generalne prirode i nemaju pozitivnu ili negativnu konotaciju u smislu poželjnosti. Važno je napomenuti da Fisher svoje pretpostavke o povezanosti određenih dimenzija temperamenta kod parova u vezi nije temeljila na određenoj teoriji, nego ih je više postavila logički, na temelju osobina koje karakteriziraju pojedinu dimenziju temperamenta. Paralela bi se mogla povući s dosadašnjim oprečnim pretpostavkama o tome da se sličnosti ili suprotnosti privlače.

Budući da su u našem istraživanju sudjelovali parovi koji su u prosjeku oko tri godine u vezi, postoji vjerojatnost da se neke od tih veza ipak neće održati. Stoga bi se budućim istraživanjima svakako trebao obuhvatiti uzorak bračnih parova, kako bi se provjerila povezanost njihovih dimenzija temperameta. Fisher i sur. (2015) navode da su u tijeku istraživanja u kojima je uzet Fisherin upitnik temperameta. Kada je riječ o upitniku i općenito Fisherinu modelu temperameta, ima još dosta prostora za daljnja istraživanja, koja bi mogla uključiti ispitivanje promjena u dimenzijama temperameta u funkciji dobi, kod pojedinaca različitih zanimanja, seksualne orijentacije i zdravstvenoga statusa te kod pripadnika različitih kultura. Generalno, može se kazati da Fisherin upitnik temperameta pokazuje potencijal za širu praktičnu upotrebu u različitim domenama i kontekstima.

ZAKLJUČAK

Polazeći od istraživanja kojim se provjeravala uloga temperameta u početnoj fazi upoznavanja, dobiveni rezultati provedenog istraživanja potvrđuju očekivane povezanosti između dimenzija temperameta kod parova koji su najmanje godinu dana u vezi. *Oprezni/sukladni društvenim normama te znatiželjni/energični* u vezama su s pojedincima čija primarna dimenzija temperameta odgovara njihovoj. U skladu s pretpostavljenim jesu i značajne pozitivne povezanosti između dimenzija *analitični/odlučni* i *prosocijalni/empatični*. Dobiveni rezultati pokazuju i neke povezanosti između tipova temperameta koje nisu očekivane, a koje bi trebalo provjeriti u budućim istraživanjima. Generalno, kao i u polaznom istraživanju (Fisher i sur., 2010b), dobivene su pozitivne vrlo slabe i slabe povezanosti te povezanosti srednjeg/umjerenog intenziteta između ispitivanih dimenzija temperameta. Ovakve su povezanosti zapravo i očekivane, jer na proces izbora partnera, osim temperameta, utječu i drugi faktori. Rezultati provedenog istraživanja potvrđuju pozitivne povezanosti između religioznosti partnera i njihova mišljenja o važnosti seksa u vezi. Između njihove dobi, stupnja obrazovanja i političke orijentacije također su dobivene značajne, ali slabije, pozitivne povezanosti.

LITERATURA

Auyeung, B., Knickmeyer, R., Ashwin, E., Taylor, K., Hackett, G. i Baron-Cohen, S. (2012). Effects of fetal testosterone on visuospatial ability. *Archives of Sexual Behavior*, 41(3), 571–581. <https://doi.org/10.1007/s10508-011-9864-8>

Barraza, J. A. i Zak, P. J. (2009). Empathy toward strangers triggers oxytocin release and subsequent generosity. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1167(1), 182–189. <https://doi.org/10.1111/j.1749-6632.2009.04504.x>

- Bizot, J. C., Le Bihan, C., Puech, A. J., Hamon, M. i Thiébot, M. (1999). Serotonin and tolerance to delay of reward in rats. *Psychopharmacology*, 146(4), 400–412. <https://doi.org/10.1007/PL00005485>
- Braun Marvin, C. (2015). *How curiosity drives actions and learning: Dopamine, reward, and information seeking*. (Neobjavljeni diplomski rad). Columbia: Columbia University. <https://doi.org/10.7916/D8V40TX6>
- Briggs, K. C. (1976). *Myers-Briggs type indicator*. Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Brown, L. L., Acevedo, B. i Fisher, H. E. (2013). Neural correlates of four broad temperament dimensions: Testing predictions for a novel construct of personality. *PlosOne*, 8(11), 1–9. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0078734>
- Buss, D. M. (2012). *Evolucijska psihologija. Nova znanost o umu*. Zagreb: Naklada Slap.
- Buss, A. H. i Plomin, R. (1975). *A temperament theory of personality development*. New York: Wiley Interscience.
- Buss, D. M., Abbot, M., Angleitner, A., Asherian, A. i 46 drugih koautora (1990). International preferences in selecting mates: A study of 37 cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 21(1), 5–47. <https://doi.org/10.1177/0022022190211001>
- Canli, T., Desmond, J. E., Zhao, Z. i Gabrieli, J. D. (2002). Sex differences in the neural basis of emotional memories. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 99(16), 10789–10794. <https://doi.org/10.1073/pnas.162356599>
- Chapman, E., Baron-Cohen, S., Auyeung, B., Knickmeyer, R., Taylor, K. i Hackett, G. (2006). Fetal testosterone and empathy: Evidence from the empathy quotient (EQ) and the "reading the mind in the eyes" test. *Social Neuroscience*, 1(2), 135–148. <https://doi.org/10.1080/17470910600992239>
- Cloninger, C. R. (1994). Temperament and personality. *Current Opinion in Neurobiology*, 4(2), 266–273. [https://doi.org/10.1016/0959-4388\(94\)90083-3](https://doi.org/10.1016/0959-4388(94)90083-3)
- Dalley, J. W. i Roiser, J. P. (2012). Dopamine, serotonin and impulsivity. *Neuroscience*, 215, 42–58. <https://doi.org/10.1016/j.neuroscience.2012.03.065>
- Derntl, B., Hack, R. L., Kryspin-Exner, I. i Habel, U. (2013). Association of menstrual cycle phase with the core components of empathy. *Hormones and Behavior*, 63(1), 97–104. <https://doi.org/10.1016/j.yhbeh.2012.10.009>
- de Manzano, O., Cervenka, S., Karabanov, A., Farde, L. i Ullén, F. (2010). Thinking outside a less intact box: Thalamic dopamine D2 receptor densities are negatively related to psychometric creativity in healthy individuals. *PLoS ONE*, 5(5), 10670. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0010670>
- Emanuele, E., Politi, P., Bianchi, M., Minoretti, P., Bertona, M. i Geroldi, D. (2006). Raised plasma nerve growth factor levels associated with early-stage romantic love. *Psychoneuroendocrinology*, 31(3), 288–294. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2005.09.002>

Fisher, H. E. (2009). *Why him? Why her?* New York: Henry Holt.

Fisher, H. E. (2012). We have chemistry! – The role of four primary temperament dimensions in mate choice and partner compatibility. *The Psychotherapist*, 52, 8–9. Dostupno na http://www.helenfisher.com/downloads/articles/Article_%20We%20Have%20Chemistry.pdf

Fisher, H. E., Rich, J., Island, H. D. i Marchalik, D. (2010a). The second to fourth digit ratio: A measure of two hormonally-based temperament dimensions. *Personality and Individual Differences*, 49(7), 773–777. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2010.06.027>

Fisher, H. E., Rich, J., Island, H. D., Marchalick, D. i Silver, L. (2010b). *Do we have chemistry? Four primary temperament dimensions on mate choice*. San Diego, CA: American Psychological Association Conference. Dostupno na <http://helenfisher.com/articles.html>

Fisher, H. E., Island, H. D., Rich, J., Marchalik, D. i Brown, L. L. (2015). Four broad temperament dimensions: Description, convergent validation correlations, and comparison with the Big Five. *Frontiers in Psychology*, 6, 1–18. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2015.01098>

Gaunt, R. (2006). Couple similarity and marital satisfaction: Are similar spouses happier? *Journal of Personality*, 74(5), 1401–1420. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2006.00414.x>

Golimbet, V. E., Alfimova, M. V. i Mityushina, N. G. (2004). Polymorphism of the serotonin 2A receptor gene (5HTR2A) and personality traits. *Molecular Biology*, 38(3), 337–344. <https://doi.org/10.1023/B:MBIL.0000032202.83988.09>

Hänggi, J., Buchmann, A., Mondadori, C. R. A., Henke, K., Jäncke, L. i Hock, C. (2010). Sexual dimorphism in the parietal substrate associated with visuospatial cognition independent of general intelligence. *Journal of Cognitive Neuroscience*, 22(1), 139–155. <https://doi.org/10.1162/jocn.2008.21175>

Keirse, D. (1998). *Please understand me II: Temperament, character, intelligence*. Prometheus Nemesis Book Company.

Kring, A. M. i Gordon, A. H. (1998). Sex differences in emotion: Expression, experience, and physiology. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(3), 686–703. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.3.686>

Lorenzi, C., Serretti, C., Mandelli, L., Tubazio, V., Ploia, C. i Smeraldi, E. (2005). 5-HT1A polymorphisms and self-transcendence in mood disorders. *Neuropsychiatric Genetics*, 137(1), 33–35. <https://doi.org/10.1002/ajmg.b.30111>

Lucić, A. (2018). *Provjera Fisherinog modela temperamenta na hrvatskom uzorku*. (Neobjavljeni diplomski rad). Zadar: Odjel za psihologiju Sveučilišta u Zadru. Dostupno na <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:450116>

Luo, S. (2009). Partner selection and relationship satisfaction in early dating couples: The role of couple similarity. *Personality and Individual Differences*, 47(2), 133–138. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2009.02.012>

Marazziti, D. i Canale, D. (2004). Hormonal changes when falling in love. *Psychoneuroendocrinology*, 29(7), 931–936. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2003.08.006>

- Miller, K. J., Conney, J. C., Rasgon, N. L., Fairbanks, L. A. i Small, G. W. (2002). Mood symptoms and cognitive performance in women estrogen users and nonusers and men. *Journal of the American Geriatrics Society*, 50(11), 1826–1830. <https://doi.org/10.1046/j.1532-5415.2002.50511.x>
- Peirson, A. R., Heuchert, J. W., Thomala, L., Berk, M., Plein, H. i Cloninger, C. R. (1999). Relationship between serotonin and the Temperament and Character Inventory. *Psychiatry Research*, 89(1), 29–37. [https://doi.org/10.1016/S0165-1781\(99\)00079-7](https://doi.org/10.1016/S0165-1781(99)00079-7)
- Pernar, M. (2010). Psihološke odrednice braka. *Medicina Fluminensis*, 46(3), 248–254. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/59247>
- Pervin, L. A., Cervone, D. i John, O. P. (2008). *Psihologija ličnosti: teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Repišti, S. (2016). *Psihologija ličnost: teorija i empirija*. Sarajevo: Index Line.
- Reuter, M., Roth, S., Holve, K. i Hennig, J. (2006). Identification of first candidate genes for creativity: A pilot study. *Brain Research*, 1069(1), 190–197. <https://doi.org/10.1016/j.brainres.2005.11.046>
- Rosenberg, L. i Park, S. (2002). Verbal and spatial functions across the menstrual cycle in healthy young women. *Psychoneuroendocrinology*, 27(7), 835–841. [https://doi.org/10.1016/S0306-4530\(01\)00083-X](https://doi.org/10.1016/S0306-4530(01)00083-X)
- Shamay-Tsoory, S. G., Abu-Akel, A., Palgi, S., Sulieman, R., Fischer-Shofty, M., Levkovitz, Y. i Decety, J. (2013). Giving peace a chance: Oxytocin increases empathy to pain in the context of the Israeli–Palestinian conflict. *Psychoneuroendocrinology*, 38(12), 3139–3144. <https://doi.org/10.1016/j.psyneuen.2013.09.015>
- Shiner, R. L., Buss, K. A., McClowry, S. G., Putnam, S. P., Saudino, K. J. i Zentner, M. (2012). What is temperament now? Assessing progress in temperament research on the twenty-fifth anniversary of Goldsmith et al. (1987). *Child Development Perspectives*, 6(4), 436–444. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2012.00254.x>
- Watson, D., Klohnen, E. C., Casillas, A., Nus Simms, E., Haig, J. i Berry, D. S. (2004). Match makers and deal breakers: Analyses of assortative mating in newlywed couples. *Journal of Personality*, 72(5), 1029–1068. <https://doi.org/10.1111/j.0022-3506.2004.00289.x>
- Wolf, O. T., Preut, R., Hellhammer, D. H., Kudielka, B. M., Schürmeyer, T. H. i Kirschbaum, C. (2000). Testosterone and cognition in elderly men: A single testosterone injection blocks the practice effect in verbal fluency, but has no effect on spatial or verbal memory. *Biological Psychiatry*, 47(7), 650–654. [https://doi.org/10.1016/S0006-3223\(99\)00145-6](https://doi.org/10.1016/S0006-3223(99)00145-6)
- Wood, R. M., Rilling, J. K., Sanfey, A. G., Bhagwagar, Z. i Rogers, R. D. (2006). Effects of tryptophan depletion on the performance of an iterated Prisoner's Dilemma game in healthy adults. *Neuropsychopharmacology*, 31(5), 1075–1084. <https://doi.org/10.1038/sj.npp.1300932>
- Zuckerman, M. i Kuhlman, D. M. (2000). Personality and risk-taking: Common biosocial factors. *Journal of Personality*, 68(6), 999–1029. <https://doi.org/10.1111/1467-6494.00124>

Testing Temperament Compatibility in Romantic Couples

Ana LUCIĆ

Elementary School Faust Vrančić, Šibenik

Nataša ŠIMIĆ

Department of Psychology, University of Zadar, Zadar

Fisher's model assumes four biologically determined temperament dimensions. Exploring their role in the initial stage of dating, compatibility of the two dimensions was established. More specifically, for individuals with the expressed dimension *curious/energetic* and/or *cautious/social norm compliant*, it is more likely that they will choose for their date a person whose dimension corresponds to their temperament dimension. For *analytical/tough-minded individuals*, it is more likely that they will choose a person whose dimension is *prosocial/empathetic* and vice versa (Fisher et al., 2010b). Starting from the above, the aim of this research was to test the temperament dimensions relationship on a sample of 276 couples who have been at least a year in a relationship. Correlation analyses of the results of couples who are in a relationship have confirmed the expected relations between their dimensions. A medium positive relationship was obtained for the dimension *cautious/social norm compliant*, while a low but significant positive correlation was confirmed for the dimension *curious/energetic*. In accordance with the expected, significant and also low positive correlations between the *analytical/tough-minded* dimension in men and *prosocial/empathetic* one in women and vice versa have been obtained. In addition to the dimension of temperament, the results show medium positive correlations between the partner's religiosity and their opinion of the importance of sex in a relationship. Between their age, level of education and political orientation, significant, but weaker positive correlations have been established.

Keywords: dimensions of temperament, initial biological attraction, temperament compatibility, love partners

Međunarodna licenca / International License:
Imenovanje-Nekomercijalno / Attribution-NonCommercial